

Η παρουσίαση της συγκέντρωσης αλλοδαπών σε περιοχές της Αθήνας μέσα από τον ημερήσιο Τύπο και η κοινωνική αναπαράσταση του “ghetto” *

ΕΛΕΝΗΣ ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ, Ψυχολόγου, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τον τρόπο παρουσίασης από τον ημερήσιο Τύπο περιοχών της Αθήνας με υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών. Μέσα από την αναφορά στην ιστορική εξέλιξη και τις θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν αναπτυχθεί σχετικά με την έννοια του ghetto, σε συνάρτηση με την εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 έως σήμερα, εξετάζεται ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας στη δημιουργία των κοινωνικών αναπαραστάσεων και μελετάται ο βαθμός σύγκλισης ή απόκλισης των χαρακτηρισμών που αποδίδονται στο πλαίσιο αυτό από τη επιστημονική προσέγγιση του θέματος.

This study focuses on how daily newspapers present areas of Athens where many foreigners live. It is examined the role of mass media in the creation of the social representations as well as the convergence or divergence of their characterizations ascribed to this context by the scientific approach. Both the concept of ghetto and the evolution of migration in Greece since 1990 are considered.

I. Θεωρητικό πλαίσιο

ι. Θεωρητικές προσεγγίσεις των “ghetto”¹

Οι εννοιολογικές προσεγγίσεις του ghetto αντανακλώνται συνοπτικά στο ορισμό του ως «μιας αστικής περιοχής όπου ζει απομονωμένη μία μειονότητα»². Σύμφωνα με αυτόν, «ο διεθνοποιημένος όρος ghetto φαίνεται ότι καθιερώθηκε από την εβραϊκή λέξη γκετ που σημαίνει πράξη διαχωρισμού ή διαζυγίου, αν κι από αρκετούς αμφισβητείται αυτή η ετυμολογία. ... σήμερα αφορούν τις ιδιαίτερες περιοχές των μεγαλουπόλεων στις οποίες έχουν εγκατασταθεί συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, φυλετικές, γλωσσικές, θρησκευτικές, εθνικές, είτε για να ικανοποιήσουν δικές τους πολιτισμικές επιλογές, είτε γιατί η απομόνωση αυτή επιβάλλεται απ' έξω»³. Ως παραδείγματα της πρώτης περίπτωσης αναφέρονται οι περιοχές των αμερικανικών πόλεων όπου κατοικούν συγκεκριμένες μειονότητες και της δεύτερης περίπτωσης τα γκέτο των μαύρων στη Ν.Αφρική.

Πολλοί ορισμοί έχουν διατυπωθεί σχετικά και καθένας από αυτούς δίνει έμφαση σε διαφορετικά κριτήρια. Οι K. Clark⁴ και P. Marcuse⁵, επικεντρώνονται στο φυλετικό χαρακτήρα της περιοχής, ενώ ο ρόλος της κρατικής συμβολής στη δημιουργία των “ghettos” επισημάνθηκε από

τους M.L. Small⁶ και P. Marcuse⁷. Ο W.J. Wilson⁸ αξιολόγησε το ταξικό κριτήριο ως προϋπόθεση για την ύπαρξη “ghetto” και ο L. Wacquant συνδύασε τα κριτήρια που προαναφέρθηκαν, κάνοντας λόγο για ταξικό-φυλετικό ghetto (hyperghetto), που ορίζεται στη βάση του συνδυασμού φτώχειας-ρατσισμού, επισημαίνοντας παράλληλα τον ρόλο του κρατικού παράγοντα.⁹ Οι D. Massey & N. Denton¹⁰ υποστήριξαν ότι θεμελιώδης όρος χαρακτηρισμού μιας περιοχής ως “ghetto” είναι η ένταξη των κατοίκων της σε μία ομάδα, καθώς και το γεγονός ότι όλα τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας κατοικούν στην εν λόγω περιοχή. Στον παραπάνω ορισμό δεν αποκλείεται η εθνική προέλευση ως προσδιοριστικό στοιχείο ενός πληθυσμού που ζει σε ένα ghetto όμως στην πράξη, η διπλή προϋπόθεση που απαιτείται απαντάται μόνο για τα φυλετικά ghetto των μαύρων στις ΗΠΑ.¹¹ Τέλος, σύμφωνα με τον C. Vergara, μοναδικό κριτήριο για τον χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως ghetto είναι η φτώχεια.¹²

Στη βάση της συνολικής θεωρητικής προσέγγισης, διαμορφώνονται ως εξής οι βασικές προϋποθέσεις χαρακτηρισμού μιας περιοχής ως ghetto¹³:

1. *Υψηλή συγκέντρωση μειονότητας σε αστική περιοχή που εμφανίζει υπερπληθυσμό.* Η μειονοτική ομάδα οφείλει να κυριαρχεί στατιστικά στην συγκεκριμένη περιοχή και είναι σημαντικό να εντοπισθεί μόνο μία κυρίαρχη ομάδα. Η κυρίαρχη μειονότητα μπορεί να βασίζεται στην εθνική προέλευση, το φύλο ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις.

* Η παρούσα μελέτη αποτελεί συνοπτική παρουσίαση της ομότιτλης διπλωματικής εργασίας της συγγραφέως, η οποία εκπονήθηκε το τρέχον ακαδημαϊκό έτος στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, με επιβλέπουσα την Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου.

1. Για μια εγκληματολογική προσέγγιση του θέματος των ghetto, βλ. Χ. Ζαραφωνίτου με τη συνεργασία των Γεωργαλλή Α., Γεωργόπουλου Χρ., Μουσακί Δ., Τάτση Χρ., Χρυσόχου Ε., «Υπάρχουν “ghettos” στο κέντρο της Αθήνας; Μια εγκληματολογική αναδόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των κατοίκων της περιοχής», υπό δημοσίευση στον Τμητικό Τόμο Χρ. Δέδε, Ν. Κουράκης (Επιμ. έκδ.), Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
2. Βασιλείου, Θ.Α., Σταματάκης, Ν., Λεξικό Επιστημών του Ανθρώπου. Gutenberg, Αρχείο Θεωρητικής Παιδείας, Αθήνα, 1992, σελ. 79-80.
3. Το ίδιο.
4. Small, M.L., «Four Reasons to Abandon the Idea of the Ghetto», City and Community, vol. 7, No. 4, December 2008, σελ. 392.
5. Marcuse, P., “The Ghetto of Exclusion and the Fortified Enclave”, American Behavioral Scientist, vol. 41, No. 3, November 1997, σελ. 314.

6. Small, M.L., Four Reasons to..., ό.π., σελ. 393-397.

7. Marcuse, P., “The Ghetto of Exclusion and the Fortified Enclave”, American Behavioral Scientist, ό.π. παραρ., 1997.

8. Wilson, W. J., The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass, and Public Policy University of Chicago Press, Chicago, 1987.

9. Wacquant, L., Ghettos and Anti-ghettos: An Anatomy of the New Urban Poverty, Thesis Eleven, Sage, 2008, σελ. 113-118.

10. Massey, D., Denton, N., American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993.

11. Schuman, A., Ghetto: A Word and its US/age through the Twentieth Century. Proceedings of the Association of Collegiate Schools of Architecture (ACSA), 91st Annual Meeting, Louisville, March 2003, σελ. 3.

12. Peach, C., Social Geography, Progress in Human Geography, vol.23, No. 2, σελ. 284.

13. Χ. Ζαραφωνίτου και συνεργάτες, «Υπάρχουν “ghettos” στο κέντρο της Αθήνας; Μια εγκληματολογική αναδόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των κατοίκων της περιοχής», ό.π. παραρ.

2. *Διαχωρισμός*. Ο διαχωρισμός δηλώνει τη συνειδητή προτίμηση συμβίωσης με ορισμένες ομάδες και την αποστροφή για ορισμένες άλλες. Απαιτείται πλήρης διαχωρισμός της ζωής εντός και εκτός ghetto και στο πλαίσιο της γειτονιάς επιτυγχάνεται απόλυτη πολιτιστική επικράτηση, οδηγώντας στην ανάπτυξη της δικής τους (υπο) κουλτούρας.

3. *Εξαναγκαστικός διαχωρισμός (segregation)*. Πρόκειται για την εξαναγκαστική διαδικασία με την οποία ένας πληθυσμός ωθείται να ζήσει σε μία συγκεκριμένη περιοχή.

4. *Κοινωνική αποδιοργάνωση*. Αναφέρεται στην παρουσία έντονων φαινομένων κοινωνικής παθογένειας όπως είναι η φτώχεια, η ανεργία, η εγκληματικότητα, τα ναρκωτικά, η αυξημένη θνησιμότητα, οι ανθυγιεινές συνθήκες ζωής.

5. *Η μειονοτική ομάδα αντιμετωπίζεται από την υπόλοιπη κοινωνία ως κατώτερη, ξένη, διαφορετική*. Αποτελεί τόσο προαπαιτούμενο όσο και συνέπεια της γκετοποίησης.

6. *Ο ρόλος του κρατικού παράγοντα*. Ο κρατικός παράγοντας ενδέχεται να παρουσιαστεί ενεργός, ή και θεσμοποιημένος, μέσω νομοθετικών διατάξεων. Συνήθως όμως, το επίσημο κράτος περιορίζεται σε μία περισσότερο έμμεση και ανεκτική στάση.

ii. Κοινωνικό-ψυχολογικό θεωρητικό πλαίσιο

Η *θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων* αναφέρεται στις προκατασκευασμένες ιδέες, μέσω των οποίων τα άτομα εκφράζουν προσδοκίες, ανάγουν τη σκέψη τους και την κρίση τους σε ορισμένα διανοητικά σχήματα, αναφέρονται στη γνώση που έχουν για την ομάδα ή την κοινωνική κατηγορία, με την οποία έρχονται σε επαφή.¹⁴ Πρόκειται για μια μορφή της κοινωνικής σκέψης που συμβάλλει στην *επικοινωνία, την κατανόηση και τον έλεγχο του κοινωνικού, υλικού και ιδεατού περιβάλλοντος από τους ανθρώπους*.¹⁵ Στον χώρο της Κοινωνιολογίας, ο Ε. Durkheim ήταν ο πρώτος που εισήγαγε τον όρο «*συλλογική αναπαράσταση*» επιχειρώντας να προσδιορίσει την ιδιαιτερότητα της κοινωνικής σκέψης σε σχέση με την ατομική.¹⁶ Ο S. Moscovici εξέτασε τις κοινωνικές αναπαραστάσεις από μια κοινωνικοψυχολογική οπτική και τις όρισε ως έναν ιδιόμορφο τρόπο γνώσης, που έχει σαν λειτουργία τη διαμόρφωση συμπεριφορών και την επικοινωνία και διάδραση των ατόμων.¹⁷

Σχετικές με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι οι *στάσεις (attitudes)* των πολιτών, οι οποίες αποτελούν τον τρόπο με τον οποίο ανταλλαχθήκατε και αξιολογούμε πρόσωπα, συμπεριφορές, φυσικά αντικείμενα, ιδέες, θεσμούς κ.λπ., στο περιβάλλον μας και είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς υποκινούν και επηρεάζουν την κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων και, συνεπώς, συμβάλλουν στην ερμηνεία, στην πρόβλεψη και στον έλεγχό της.¹⁸

Στη βάση των παραπάνω εννοιών, δομείται και η έννοια της «*προκατάληψης*» η οποία ορίζεται ως μια αρνητική στάση απέναντι στα μέλη μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, η οποία βασίζεται αποκλειστικά στη συμμετοχή τους σε αυτή την ομάδα.¹⁹ Τα *στερεότυπα* μπορούν να θεωρηθούν ως μία μορφή προκατάληψης, καθώς πρόκειται

για γενικευτικές πεποιθήσεις των μελών μιας ομάδας ως προς το πώς είναι και πώς συμπεριφέρονται τα μέλη μιας άλλης ομάδας. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους είναι ότι αποτελούν συλλογικές πεποιθήσεις, αποτελούν δηλαδή ευρέως διαδεδομένες πεποιθήσεις μεταξύ των μελών μιας ομάδας.²⁰

Οι παραπάνω έννοιες αξιοποιούνται στο πλαίσιο της *θεωρίας της «ετικέτας» (label theory)*, σύμφωνα με την οποία, τα άτομα οργανώνουν την προσωπικότητά τους και συμπεριφέρονται κατά τρόπο σύμφωνο με την «ετικέτα» που τους έχουν αποδώσει.²¹ Όσο μεγαλύτερη είναι η κοινωνική απόσταση μεταξύ των δημιουργών της «ετικέτας» και της στιγματιζόμενης ομάδας (στην προκειμένη περίπτωση η κοινωνική απόσταση μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών) τόσο εντονότερη είναι η κοινωνική περιθωριοποίηση και ο στιγματισμός της τελευταίας και, κατ' επέκταση, η κοινωνική αντίδραση εις βάρος της.²²

Στη διαδικασία ορισμού των παραπάνω πλαισίων, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και τα *Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.)*. Ο όρος αυτός αναφέρεται σε «*μία συντομογραφία που αποσκοπεί να περιγράψει τα μέσα επικοινωνίας τα οποία λειτουργούν σε μεγάλη κλίμακα και παράλληλα προσεγγίζουν και εμπλέκουν σχεδόν όλους τους ανθρώπους μιας κοινωνίας*».²³ Τα Μ.Μ.Ε. απευθύνονται στην *κοινή γνώμη*, φαινόμενο για την ύπαρξη και αποτελεσματικότητα του οποίου δεν έχει διατυπωθεί κάποια ενιαία επιστημονική άποψη. Φορείς της κοινής γνώμης είναι όλοι οι άνθρωποι. Η διαμόρφωσή της δεν υπόκειται σε κανένα περιορισμό και ο σχηματισμός της αποτελεί μία εξαιρετικά πολύπλοκη υπόθεση, καθώς επιδρούν πολλοί παράγοντες, ώστε να μην είναι δυνατός ο ακριβής προσδιορισμός της επίδρασης ενός απομονωμένου παράγοντα.²⁴

Η διάχυση στερεοτυπικών αναπαραστάσεων συναρτάται θετικά με άτυπες κοινωνικές αντιδράσεις, εκφραζόμενες μέσα από την έννοια του *ηθικού πανικού*, η οποία χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον S. Cohen²⁵ που αναφέρει ότι «*μία κατάσταση, περιστατικό, άτομο ή ομάδα ατόμων αναδύονται για να παρουσιαστούν ως απειλή για τις κοινωνικές αξίες και συμφέροντα· η φύση τους παρουσιάζεται με ένα συλλυγισμένο και στερεοτυπικό τρόπο από τα Μ.Μ.Ε. [...]. Μερικές φορές το αντικείμενο του πανικού είναι αρκετά καινούργιο και άλλες φορές είναι κάτι το οποίο υπάρχει αρκετό καιρό, αλλά ξαφνικά εμφανίζεται στο προσκήνιο*».²⁶ Ωστόσο, η έννοια του ηθικού πανικού έχει αμφισβητηθεί από ορισμένους ερευνητές, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι χρησιμοποιείται από τα Μ.Μ.Ε. για εμπορικούς σκοπούς και για την εξασφάλιση συναισθηματικής εμπλοκής του κοινού, που διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον.²⁷

14. Παπαστάμου, Σ., Εγχειρίδιο κοινωνικής ψυχολογίας. Οδυσσεάς, Αθήνα, 1989, σελ. 416-417.

15. Παπαστάμου, Σ., Μαντόγλου, Α., Κοινωνικές Αναπαραστάσεις. Οδυσσεάς, Αθήνα, 1995, σελ. 131-132.

16. Χ. Ζαφαρονίτου, Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 28.

17. Παπαστάμου, Σ., Μαντόγλου, Α., Κοινωνικές Αναπαραστάσεις. Οδυσσεάς, Αθήνα, 1995, σελ. 27 επ..

18. Κοκκινάκη, Φ., Κοινωνική Ψυχολογία. Εισαγωγή στη μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς. Εκδόσεις Τυπωθήτω: Γιώργος Δάρδανος, Αθήνα, 2006, σελ. 92 επ..

19. Το ίδιο, σελ. 211.

20. Το ίδιο, σελ. 212.

21. Σπινέλλη, Κ.Δ., Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 281.

22. Καρύδης, Β., Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996, σελ. 156.

23. McQuail, D., Η θεωρία της μαζικής επικοινωνίας για τον 21ο αιώνα, Στ. Παπαθανασόπουλος (επιμ.), Κ. Μιατάξ (μτφρ). Καστανιώτης, Αθήνα, 2003, σελ. 21.

24. Καραχάλιου, Κ.-Μ., Η μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων στα ΜΜΕ: Η παρουσίαση του φαινομένου της εγκληματικότητας στον ημερήσιο τύπο. Διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Διατμηματικό Π.Μ.Σ. «Κοινωνικός αποκλεισμός και μειονότητες», Αθήνα, 2000, σελ. 15 επ..

25. Cohen, S., Folk devils and moral panics: the creation of the Mods and Rockers. MacGibbon & Kee, London, 1972.

26. Το ίδιο, σελ. 9.

27. McRobbie, A. & Thornton, S., Rethinking "moral panic" for multi-mediated social worlds, British Journal of Sociology, 4/46, 1995, σελ. 559-574.

iii. Η μετανάστευση στην Ελλάδα

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και κυρίως στις αρχές του 1990 παρατηρήθηκε μεγάλη εισροή μεταναστών στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην εσωτερική κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη (ΚΕΑ) και κατ' επέκταση των κοινωνικοπολιτικών αλλαγών που σημειώθηκαν στις χώρες του λεγόμενου ανατολικού μπλοκ. Τα μέχρι τότε κλειστά σύνορα που χώριζαν τις χώρες της Ανατολικής από τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης ξαφνικά άνοιξαν, και πολλοί πολίτες της ΚΕΑ άρχισαν να αναζητούν ευκαιρίες εργασίας, αλλά και μια καλύτερη ζωή, στη Δυτική και Νότια Ευρώπη. Έτσι, χώρες παραδοσιακά αποστολής μεταναστών, όπως η Ελλάδα, μετατράπηκαν από το 1990 και μετά σε χώρες υποδοχής μεταναστών.²⁸

Στην Ελλάδα η εισροή μεταναστών στις αρχές του 1990 περιλάμβανε -εκτός από πολίτες των χωρών της ΚΕΑ- μετανάστες ελληνικής εθνοτικής καταγωγής (όπως οι Ρωσοπόντιοι παλινοστούτες και οι Βορειοηπειρώτες) και πολίτες χωρών της Ασίας και της Αφρικής. Εξακολούθησε δε, αν και σε μικρότερο βαθμό, ο επαναπατρισμός Ελλήνων μεταναστών από τη Δυτική Ευρώπη, την Αμερική, την Αυστραλία και την Αφρική, ο οποίος είχε ξεκινήσει από τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Τέλος, παρατηρήθηκε μετανάστευση πολιτών ανεπτυγμένων χωρών, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία κ.λπ., προς την Ελλάδα.²⁹

Στην Ελλάδα η έλευση των μεταναστών αντιμετωπίστηκε, αρχικά, θετικά, καθώς θα συνέβαλαν στην αναζωογόνηση της υπαίθρου και στην οικονομική ενδυνάμωση της χώρας, με την προσφορά εργασίας χαμηλού κόστους. Σταδιακά, όμως, η αντιμετώπιση της ελληνικής Πολιτείας μεταστράφηκε, λόγω των εξελίξεων της μεταναστευτικής κίνησης, όπου η Ελλάδα βρέθηκε με έναν από τους μεγαλύτερους αριθμούς ξένων αναλογικά με τον πληθυσμό της, σε σχέση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.³⁰

Έχει υποστηριχθεί³¹ μάλιστα ότι η μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών οφείλεται σε τέσσερις βασικούς λόγους. Αρχικά η *γεωγραφική της θέση*, η οποία διευκολύνει την είσοδο των μεταναστών, αφού η πλειοψηφία τους προέρχεται από κοντινές εστίες, είτε αυτές είναι όμορες χώρες με την Ελλάδα (π.χ. Αλβανία, Τουρκία, Ρουμανία), είτε όχι (π.χ. Πολωνία, Ιράκ, Ιράν). Ακόμα και όταν η Ελλάδα δεν αποτελεί τον τελικό προορισμό, οι μετανάστες παραμένουν στη χώρα έως ότου τους χορηγηθεί άσυλο ή εξασφαλίσουν τρόπο μετάβασης στη χώρα που επιθυμούν. Ένας δεύτερος λόγος είναι τα *εδάφη σύνορα*. Η Ελλάδα αποτελείται τόσο από θαλάσσια όσο και από χερσαία σύνορα, τα οποία καλύπτουν μεγάλη έκταση και η φύλαξη τους είναι ανεπαρκής. Έτσι, παρέχεται η δυνατότητα εισόδου και εξόδου από τη χώρα, διακινώντας παράνομα πρόσωπα, υπηρεσίες ή και προϊόντα κάθε είδους. Η *οικονομική ανάπτυξη* που είχε παρατηρηθεί εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα ευνόησε την αύξηση του φαινομένου, καθώς οι μετανάστες αναζητούσαν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας. Εξάλλου, και οι Έλληνες εργοδότες ευνόησαν την παράνομη εργασία, η οποία είχε χαμηλότερο κόστος και τους επέτρεπε να είναι πιο ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας. Τέλος,

ο *επαναπατρισμός των Ελλήνων*, οι οποίοι επέστρεψαν στην πατρίδα τους με την ελπίδα να διασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

Ο βασικός ισχύων νόμος για θέματα μετανάστευσης είναι ο *νόμος 3386/2005* με τίτλο «*είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια*» [όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το Ν 3491/2006, το Ν 3536/2007³², το Ν 3613/2007, το Ν 3731/2008, το Ν 3772/2009, το Ν 3875/2010, το Ν 3879/2010, το Ν 3900/2010, το Ν 3907/2011, το Ν 3938/2011, το Ν 4018/2011, το Ν 4052/2012, το Ν 4071/2012 και το Ν 4075/2012], ο οποίος επιχειρεί να παράσχει τα μέσα άσκησης μιας νέας, ευέλικτης και μακροπρόθεσμης μεταναστευτικής πολιτικής, εστιάζοντας το ενδιαφέρον του στο τρίπτυχο: νομιμότητα, ασφάλεια δικαιωμάτων, κοινωνική ένταξη. Βασικοί άξονες της νέας πολιτικής είναι η *χάραξη κοινοτικής πολιτικής, ο σεβασμός των αρχών της Δημοκρατίας και της ανοιχτής κοινωνίας* (δηλαδή η κατοχύρωση των όρων παραμονής και εργασίας, η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας και η διασφάλιση ενός καθεστώτος κοινωνικής ένταξης) και η *ορθολογική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών*, σε συνάφεια με την σταθερότητα του νομικού καθεστώτος που διέπει τους μετανάστες, τον εκσυγχρονισμό των διοικητικών δομών και τη μείωση της γραφειοκρατίας.³³ Από το πεδίο εφαρμογής του νόμου εξαιρούνται οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο.

II. Έρευνα στον ημερήσιο Τύπο

i. Μεθοδολογία

Στην παρούσα εργασία στόχος μας είναι να μελετήσουμε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζει ο ημερήσιος τύπος (και συγκεκριμένα δύο απογευματινές εφημερίδες) τις περιοχές της Αθήνας που παρουσιάζουν υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών. Συγκεκριμένα, θα προσπαθήσουμε να αποτυπώσουμε την εικόνα που αναπαράγει ο Τύπος και να ερευνήσουμε κατά πόσο αυτή η εικόνα επηρεάζει τις στάσεις και αντιλήψεις του κοινού. Σκοπός μας είναι να διαπιστώσουμε το βαθμό που επηρεάζουν τις στάσεις και αντιλήψεις του κοινού τα δημοσιεύματα του Τύπου και κατά πόσο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Για την επεξεργασία των δεδομένων αξιοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου, η οποία εφαρμόστηκε στα επιλεγόμενα άρθρα δύο απογευματινών εφημερίδων μεγάλης κυκλοφορίας –«*Τα Νέα*» και «*Ελεύθερος Τύπος*»– για το πρώτο εξάμηνο του 2011 και του 2012 αντίστοιχα (Ιανουάριος-Ιούνιος 2011 και Ιανουάριος-Ιούνιος 2012).

Η επιλογή των εφημερίδων έγινε με κριτήριο την υψηλή αναγνωσιμότητά τους, που ενδεχομένως ευνοεί την μεγαλύτερη επιρροή τους στο αναγνωστικό κοινό και συμβάλλει αποτελεσματικότερα στη διαμόρφωση κοινής γνώμης. Επιπλέον, θεωρήσαμε ενδιαφέρον να αντιπροσωπευθούν εφημερίδες διαφορετικής πολιτικής ιδεολογικής θέσης και διαφορετικού ύφους στην κάλυψη των θεμάτων.

Για την επιλογή των υπό μελέτη άρθρων, κριτήριο στάθηκε η αναφορά δημοσιευμάτων στις περιοχές στο κέντρο της Αθήνας και στη συγκέντρωση αλλοδαπών, κατά τη οποία να δίνεται μια εικόνα για την κατάσταση που επικρατεί σε αυτές τις περιοχές και το πως παρουσιάζεται η συμβολή των αλλοδαπών σε αυτή την κατάσταση. Η αναζήτηση των άρθρων έγινε με διαφορετικό τρόπο για την κάθε εφημερίδα. Στην περίπτωση της εφημερίδας «*Τα Νέα*» τα δημοσιεύματα αναζητήθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής έκδοσης της εφημερίδας, με τη βοήθεια λέξε-

28. *Τριανταφυλλίδου, Α.*, Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα: εμπειρικό πλαίσιο και θεωρητικές προσεγγίσεις, σελ. 13- 55. Στο *Τριανταφυλλίδου, Α., Μαρούκης, Θ.* (επιμ.), Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2010, σελ. 18 επ.

29. *Τριανταφυλλίδου, Α.*, Είκοσι χρόνια ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, σελ. 97-126. Στο *Τριανταφυλλίδου, Α., Μαρούκης, Θ.* (επιμ.), Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2010, σελ. 98.

30. *Μοσκοπούλου, Α.*, Η εγκληματικότητα των μεταναστών. Απεικόνιση του φαινομένου στον απογευματινό τύπο 1990-1999. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ. 24.

31. Το ίδιο, σελ. 30 επ.

32. Ο *νόμος 3536/2007* αποτελεί το πρώτο νομοθέτημα στο οποίο εισάγεται ο όρος *μεταναστευτική πολιτική*, αν και η χάραξη μεταναστευτικής πολιτικής δεν αποτελεί ίδια ενότητα.

33. *Παπαθεοδώρου, Θ.*, Νομικό καθεστώς αλλοδαπών. Ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007, σελ. 64 επ.

ων-κλειδιών όπως κέντρο Αθήνας, μετανάστες, αλλοδαποί, λαθρομετανάστες. Στην εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος» η αναζήτηση των άρθρων έγινε στα αρχεία της εφημερίδας. Μας δόθηκαν από τη σύνταξη, σε ηλεκτρονική μορφή, τα φύλλα των εφημερίδων για το διάστημα που μας ενδιαφέρει και επιλέχθηκαν τα άρθρα εκείνα, που σχετίζονται με το υπό μελέτη αντικείμενό μας.

Η ανάλυση περιεχομένου έγινε σε τρεις άξονες: την θεατότητα του θέματος, στη χρήση επιθετικών προσδιορισμών και στην κατηγοριοποίησή του. Σε πρώτο επίπεδο μελετήσαμε την έκταση των δημοσιευμάτων και τη χρήση οπτικού υλικού στην παρουσίασή τους, για να διαπιστώσουμε τη βαρύτητα που δίνεται από την κάθε εφημερίδα στα γεγονότα και στον τρόπο με τον οποίο τα παρουσιάζουν.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, απομονώσαμε τα κυριότερα σχόλια και τους επιθετικούς προσδιορισμούς που χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε άρθρο, προκειμένου να σχηματίσουμε μία εικόνα για το «μήνυμα» που περνάει ο Τύπος προς τους αναγνώστες και το κλίμα που καλλιέργει. Ιδιαίτερη έμφαση δώσαμε στη χρήση των εννοιών γκέτο, μετανάστης, αλλοδαπός, λαθρομετανάστης και στη συχνότητα με την οποία χρησιμοποιούνται, καθώς και στον χαρακτήρα που προσδίδεται σε αυτές τις έννοιες μέσα από τα δημοσιεύματα.

Τέλος, επιχειρήσαμε να κατηγοριοποιήσουμε τα δημοσιεύματα, να τα εντάξουμε δηλαδή σε ένα αναφορικό πλαίσιο ανάλογα με τα θέματα που προβάλλονται, έτσι όπως αναδεικνύονται από τον τίτλο, τον υπότιτλο, το οπτικό υλικό και την κατεύθυνση που δίνει στο κείμενο ο ίδιος ο δημοσιογράφος/άρθρογράφος. Για την ανάλυσή μας επιλέξαμε κατηγορίες περισσότερο περιγραφικές παρά αναλυτικές, οι οποίες είναι: (1) Αστυνόμευση, (2) Μέτρα για το κέντρο της Αθήνας, (3) Εγκληματικότητα, (4) Απόψεις/Μαρτυρίες/Συνεντεύξεις, (5) Συνθήκες διαβίωσης, (6) Κάτοικοι/ εργαζόμενοι, (7) Άλλο (περιλαμβάνει τα δημοσιεύματα που δεν εμπίπτουν σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες).

ii. Ανάλυση άρθρων α΄ εξαμήνου 2011

Το πρώτο εξάμηνο του 2011 το θέμα της μετανάστευσης απασχόλησε έντονα την κοινή γνώμη, καθώς πολλά ζητήματα της επικαιρότητας αφορούσαν στους μετανάστες, τα δικαιώματά τους και την λήψη μέτρων για τον περιορισμό της εισόδου των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα. Ως κυριότερα αναφέρονται τα εξής:

Η τότε Κυβέρνηση διά του αρμοδίου Υπουργού Προστασίας του Πολίτη, πρότεινε τη δημιουργία ενός φράχτη στον Έβρο, ο οποίος θα εμπόδιζε τη διέλευση των παράνομων εισερχομένων αλλοδαπών στα γεωγραφικά σύνορα της χώρας.

Ένα άλλο ζήτημα που προέκυψε αυτό το διάστημα ήταν η κατάληψη της Νομικής Σχολής Αθηνών από αρκετούς μετανάστες και εν συνεχεία η μεταφορά τους στο Μέγαρο Υπατία, με αίτημα τη νομιμοποίηση όλων των μεταναστών που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα.

Τέλος, η δολοφονία του Μ. Καντάρη στην Πλατεία Βικτωρίας από αλλοδαπούς αποτέλεσε θέμα συχνής αναφοράς από τα Μ.Μ.Ε.. Πλήθος δημοσιευμάτων σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούν στο κέντρο της Αθήνας, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι και εργαζόμενοι σε αυτές τις περιοχές, τη ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας και την μετατροπή του Κέντρου σε γκέτο (όπως χαρακτηριστικά αναφέρονται οι εφημερίδες) παρουσιάστηκαν αυτή την περίοδο.

Στα υπό ανάλυση άρθρα δεν συμπεριλήφθησαν αυτά που αφορούν άμεσα το φράχτη στον Έβρο, την κατάληψη της Νομικής και τη δολοφονία του Μ. Καντάρη, καθώς δεν σχετίζονται με την παρουσίαση της συγκέντρωσης αλλοδαπών στο κέντρο της Αθήνας και την αναπαράσταση του ghetto. Επιλέχθηκαν άρθρα που αναφέρονται στην κατάσταση που επικρατεί στο κέντρο της Αθήνας, τα οποία δημοσιεύθηκαν με αφορμή τα παραπάνω γεγονότα και τα οποία ανταποκρίνονται στο αντικείμενο μελέτης μας.

Πίνακας 1: Αριθμός δημοσιευμάτων το 2011

	«ΤΑ ΝΕΑ»	«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»
Ιανουάριος	3	10
Φεβρουάριος	3	3
Μάρτιος	3	4
Απρίλιος	5	5
Μάιος	30	16
Ιούνιος	6	1
ΣΥΝΟΛΟ	50	39

Στην εφημερίδα «Τα Νέα» τα άρθρα που κρίναμε ότι αναφέρονται στο αντικείμενο μελέτης μας είναι συνολικά 50. Η πλειοψηφία τους δημοσιεύθηκε τον Μάιο του 2011, λόγω της δολοφονίας στην Πλατεία Βικτωρίας, ενώ τους υπόλοιπους μήνες ο αριθμός των δημοσιευμάτων είναι σχετικά περιορισμένος. Από αυτά, το 22% των άρθρων (11) δημοσιεύθηκε μόνο στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας (web only).

Στην εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος» τα άρθρα που σχετίζονται με το αντικείμενο μελέτης μας είναι συνολικά 39. Τα περισσότερα δημοσιεύθηκαν τον Μάιο (όπως και στην εφημερίδα «Τα Νέα»), ενώ αρκετά άρθρα δημοσιεύθηκαν και τον Ιανουάριο (10), κυρίως με αφορμή την πρόταση για κατασκευή ενός φράχτη στον Έβρο, προκειμένου να περιοριστεί η είσοδος λαθρομεταναστών στην Ελλάδα.

Πίνακας 2: Παρουσίαση και θεατότητα των άρθρων του έτους 2011

Έκταση Άρθρων	«ΤΑ ΝΕΑ»		«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»	
	Ποσοστό %	Χρήση Οπτικών Μέσων	Ποσοστό %	Χρήση Οπτικών Μέσων
Πολύ μικρή	14%	14,29%	10,25%	0%
Μικρή	24%	58,33%	15,4%	50%
Μεσαία	34%	44,44%	23,07%	55,55%
Μεγάλη	18%	88,9%	30,77%	75%
Πολύ μεγάλη	10%	60%	20,51%	100%

Το 52% των δημοσιευμάτων της εφημερίδας «Τα Νέα» συνοδεύεται από κάποιου είδους οπτικό υλικό. Σε αυτό το ποσοστό δεν περιλαμβάνονται τα άρθρα που έχουν φωτογραφία δημοσιογράφου/άρθρογράφου, καθώς σε αυτή την περίπτωση οι φωτογραφίες δεν χρησιμοποιούνται για τον εντυπωσιασμό και την προσέλκυση του αναγνωστικού κοινού. Το 34% των άρθρων έχουν μεσαία έκταση, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι όλα τα άρθρα με μεγάλη έκταση δημοσιεύθηκαν τον Μάιο και, με εξαίρεση ένα (που δημοσιεύθηκε στις 03/05/2011), όλα τα υπόλοιπα ήταν μετά τη δολοφονία του Μ. Καντάρη. Το ίδιο ισχύει και για το 80% των δημοσιευμάτων με πολύ μεγάλη έκταση.

Στην εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος» το 64,1% των υπό ανάλυση άρθρων συνοδεύεται από κάποιου είδους οπτικό υλικό (φωτογραφίες, χάρτες, εικόνες με ποσοστά και αριθμούς). Το 30,77% των δημοσιευμάτων έχουν μεγάλη έκταση και ακολουθούν τα άρθρα μεσαίας έκτασης (23,07%).

Από τα σχόλια των άρθρων της εφημερίδας «Τα Νέα» γίνεται σαφές το μήνυμα φόβου και ανασφάλειας που «περνάει» στον αναγνώστη. Η χρήση επιθετικών προσδιορισμών και λέξεων όπως φόβος, εγκληματικότητα, ανασφάλεια, βία, ανομία κ.λπ. προσδίδει έναν δραματικό τόνο στα δημοσιεύματα, κάνοντας επίκληση στα συναισθήματα των

αναγνωστών και δημιουργώντας τους μια αίσθηση φόβου και διαρκούς ανασφάλειας.

Στον «Ελεύθερο Τύπο», στη συντριπτική πλειοψηφία των υπό ανάλυση άρθρων γίνεται χρήση επιθετικών προσδιορισμών και αρνητικά φορτισμένων ουσιαστικών όπως *τρόμος, αίμα, φόβος, βία, εγκληματικότητα*. Επίσης, πολλές λέξεις χρησιμοποιούνται με μεταφορική σημασία και είναι γραμμένες με εισαγωγικά (είτε πρόκειται για ρήματα, είτε για ουσιαστικά). Η γλώσσα είναι αρκετά δραματοποιημένη και χρησιμοποιούνται αρκετά ρήματα, ακόμη και στους τίτλους των άρθρων, μέσω των οποίων η θεματολογία γίνεται πιο «ζωντανή» και άμεση στον αναγνώστη (π.χ. Ξέσπασε «πόλεμος» στο γκέτο της πόλης).

Σε παραπάνω από τα μισά υπό ανάλυση άρθρα (52% «Τα Νέα» και 54% «Ελεύθερος Τύπος») γίνεται αναφορά σε *μετανάστες, λαθρομετανάστες, αλλοδαπούς*. Το σημείο αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί τα δημοσιεύματα που εξετάζουμε είναι σχετικά με τις περιοχές του κέντρου της Αθήνας. Τα παραπάνω ποσοστά μας δείχνουν, λοιπόν, τη σύνδεση που γίνεται ανάμεσα στο κέντρο της πρωτεύουσας και τους αλλοδαπούς.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρήση της λέξης *γκέτο*, καθώς και παράγωγων λέξεων όπως *γκετοποίηση*, για την περιγραφή της ισχύουσας κατάστασης στο κέντρο της Αθήνας. Συγκεκριμένα, στο 20% των δημοσιευμάτων (εκ των οποίων 20% συναντάται στον τίτλο) της εφημερίδας «Τα Νέα» και στο 41% των δημοσιευμάτων (εκ των οποίων στο 62,5% αναφέρεται στον τίτλο ή υπότιτλο του άρθρου) του «Ελεύθερου Τύπου» αναφέρεται η λέξη *γκέτο*. Είναι ξεκάθαρος ο αρνητικός χαρακτήρας που προσδίδεται στην έννοια του *γκέτο*, η οποία συχνά συνοδεύεται από τις λέξεις *άβατο, ανομία, παραβατικότητα, βία* και συνδυάζεται με την αύξηση της εγκληματικότητας, τους μετανάστες, το κλείσιμο των ελληνικών καταστημάτων στις εν λόγω περιοχές, την ανασφάλεια και τη γενικότερη υποβάθμιση των περιοχών αυτών.

Πίνακας 3: Κατηγοριοποίηση των άρθρων του έτους 2011

	«ΤΑ ΝΕΑ»		«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»	
	Αριθμός άρθρων	Ποσοστό επί %	Αριθμός άρθρων	Ποσοστό επί %
1. Αστυνόμευση	5	10%	3	7,7%
2. Μέτρα για το κέντρο της Αθήνας	13	26%	7	17,95%
3. Εγκληματικότητα	9	18%	9	23,07%
4. Απόψεις-Μαρτυρίες-Συνεντεύξεις	12	24%	13	33,33%
5. Συνθήκες διαβίωσης	3	6%	1	2,57%
6. Κάτοικοι-εργαζόμενοι	6	12%	6	15,38%
7. Άλλο	2	4%	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%	39	100%

Η εφημερίδα «Τα Νέα», που ήταν φιλικά προσκείμενη στην τότε κυβέρνηση, παρουσιάζει με αρκετά μεγάλη συχνότητα τα μέτρα που πρόκειται να ληφθούν από την Κυβέρνηση και τις Τοπικές Αρχές για τη βελτίωση της κατάστασης στο κέντρο της πόλης (26% των άρθρων). Μεγάλη εκπροσώπηση έχει και η κατηγορία Απόψεις/Μαρτυρίες/Συνεντεύξεις (24%), ενδεχομένως λόγω της δολοφονίας στην Πλατεία Βικτωρίας. Επιπλέον, το 10% των δημοσιευμάτων αναφέρεται στο έργο της αστυνομίας και κυρίως στις επιχειρήσεις-«σκούπα» που έλαβαν

χώρα για την πάταξη της εγκληματικότητας, του παρεμπορίου και της λαθρομετανάστευσης.

Αναθέτως, η εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος», που αποτελεί εφημερίδα της τότε αξιωματικής αντιπολίτευσης, έχει λιγότερα δημοσιεύματα σχετικά με αυτά τα ζητήματα. Συγκεκριμένα, το 17,95% αναφέρεται στα μέτρα που πρόκειται να ληφθούν και το 7,7% στην αστυνόμευση. Και στις δύο περιπτώσεις, η συντριπτική πλειοψηφία των άρθρων ασκεί κριτική στην κυβερνητική πολιτική και στην αποτελεσματικότητα της αστυνομίας, κατηγορώντας τους για ολιγωρία, αναποτελεσματικότητα και ανεπαρκή αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν τους κατοίκους της πρωτεύουσας. Η κατηγορία με τη μεγαλύτερη εκπροσώπηση είναι η Απόψεις/Μαρτυρίες/Συνεντεύξεις (33,33%), με πολλά άρθρα να αφορούν στις απόψεις των συντακτών/δημοσιογράφων της εφημερίδας σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στο κέντρο της Αθήνας.

iii. Ανάλυση άρθρων α' εξαμήνου 2012

Το πρώτο εξάμηνο του 2012 τα Μ.Μ.Ε. ασχολήθηκαν κυρίως με την οικονομική ύφεση της Ελλάδας και τα νέα μέτρα που επρόκειτο να ληφθούν, προκειμένου να μειωθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας, τα οποία απασχόλησαν την κοινή γνώμη.

Το πολιτικό τοπίο της χώρας δεν ήταν ξεκάθαρο αυτή την περίοδο. Από το Νοέμβριο του 2011 έως τον Μάιο του 2012 υπήρχε η κυβέρνηση συνεργασίας υπό την πρωθυπουργία του Λουκά Παπαδήμου. Μεσολάβησαν δύο εκλογικές αναμετρήσεις, στις 6 Μαΐου και στις 17 Ιουνίου, από τις οποίες δεν αναδείχθηκε αυτοδύναμη κυβέρνηση. Ωστόσο, μετά τις εκλογές της 17^{ης} Ιουνίου σχηματίστηκε κυβέρνηση συνεργασίας υπό την πρωθυπουργία του Αντώνη Σαμαρά.

Την προσοχή της κοινής γνώμης συγκέντρωσε η άνοδος του Λαϊκού Συνδέσμου «Χρυσή Αυγή», ο οποίος κατάφερε να εκλεγεί στο ελληνικό Κοινοβούλιο και στις δύο εκλογικές αναμετρήσεις, για πρώτη φορά στην ιστορία του.

Λόγω των ραγδαίων πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων κατά το διάστημα Ιανουάριος- Ιούνιος 2012, τα άρθρα που αφορούν στην κατάσταση που επικρατεί στο κέντρο της Αθήνας είναι περιορισμένα, συγκριτικά με το προηγούμενο διάστημα. Πολλά δημοσιεύματα ασχολήθηκαν με το κέντρο της Αθήνας και τους μετανάστες, εξετάζοντάς τα σε συνάρτηση με τη δράση και τις θέσεις της Χρυσής Αυγής, προσδίδοντας έτσι σε αυτά πολιτική χροιά. Τα άρθρα που αναφέρονται στην Χρυσή Αυγή δεν τα συμπεριλάβαμε στο δείγμα μας, παρά μόνο εάν σχετίζονται άμεσα με το ερευνητικό μας θέμα.

Πίνακας 4: Αριθμός δημοσιευμάτων το 2012

	«ΤΑ ΝΕΑ»	«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»
Ιανουάριος	2	2
Φεβρουάριος	4	-
Μάρτιος	16	2
Απρίλιος	11	2
Μάιος	3	2
Ιούνιος	2	-
ΣΥΝΟΛΟ	38	8

Κατά το διάστημα Ιανουάριος- Ιούνιος 2012, τα άρθρα που δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα «Τα Νέα» και σχετίζονται με το αντικείμενο μελέτης μας είναι συνολικά 38. Τα περισσότερα άρθρα δημοσιεύθηκαν τους μήνες Μάρτιο (16) και Απρίλιο (11), ενώ τους μήνες Μάιο και Ιούνιο (που ήταν οι δύο εκλογικές αναμετρήσεις) είναι συνολικά μό-

λιν 5. Το 15,79% των δημοσιευμάτων (6 άρθρα) είναι διαθέσιμα μόνο στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας (web only).

Το πρώτο εξάμηνο του 2012 τα άρθρα που δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος» και σχετίζονται με το θέμα μας είναι μόλις 8. Τους μήνες Φεβρουάριο και Ιούνιο δεν υπήρξε κανένα άρθρο που να εμπίπτει στο δείγμα μας, ενώ στους υπόλοιπους μήνες υπήρξαν μόλις από δύο δημοσιεύματα για τον καθένα.

Πίνακας 5: Παρουσίαση και θεατότητα των άρθρων του έτους 2012

Έκταση Άρθρων	«ΤΑ ΝΕΑ»		«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»	
	Ποσοστό %	Χρήση Οπτικών Μέσων	Ποσοστό %	Χρήση Οπτικών Μέσων
Πολύ μικρή	13,16%	60%	-	-
Μικρή	21,05%	62,5%	50%	100%
Μεσαία	42,1%	50%	37,5%	33,33%
Μεγάλη	23,69%	77,78%	12,5%	100%
Πολύ μεγάλη	-%	-	-	-

Στην εφημερίδα «Τα Νέα» το 60,53% των δημοσιευμάτων συνοδεύονται από κάποιο είδους οπτικό υλικό. Όλα τα άρθρα που είναι διαθέσιμα μόνο στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας (web only) παρουσιάζονται με κάποια φωτογραφία, εικόνα ή σχεδιάγραμμα.

Ενδιαφέρον είναι ότι για το πρώτο εξάμηνο του 2012 δεν υπάρχει κανένα άρθρο με πολύ μεγάλη έκταση, σε αντίθεση με το αντίστοιχο εξάμηνο του 2011 της ίδιας εφημερίδας, που τα πολύ μεγάλα άρθρα αποτελούσαν το 20,51% του δείγματος.

Το 75% των δημοσιευμάτων του «Ελεύθερου Τύπου» συνοδεύονται από οπτικό υλικό και συγκεκριμένα από κάποια φωτογραφία ή φωτογραφίες. Από τα υπό ανάλυση δημοσιεύματα μόνο ένα (12,5%) είναι μεγάλης έκτασης και συνοδεύεται από την φωτογραφία του συγγραφέα, ο οποίος είναι εν ενεργεία πολιτικός.

Μελετώντας τα άρθρα της εφημερίδας «Τα Νέα» παρατηρούμε τη συχνή χρήση αρνητικά φορτισμένων λέξεων όπως φόβος, ανασφάλεια, τρόμος, απελπισία, υποβάθμιση, εγκληματικότητα για να περιγράψουν την κατάσταση που επικρατεί στο κέντρο της πόλης και τον τρόπο με τον οποίο τη βιώνουν οι κάτοικοι της. Επίσης, χρησιμοποιούνται εκφράσεις όπως εξαθλιωμένος πληθυσμός, τριτοκοσμικές εικόνες, υγιεινολογική βόμβα, ανθρώπινες «αποθήκες» κ.λπ., που προσδίδουν ένα δραματικό τόνο στην περιγραφή του θέματος και ενισχύουν τα αισθήματα φόβου και ανασφάλειας που προκαλούν στον αναγνώστη, όχι μόνο λόγω της εγκληματικότητας αλλά και εξαιτίας των άσχημων περιβαλλοντικών και υγιεινολογικών συνθηκών που φαίνεται να επικρατούν σε αυτές τις περιοχές.

Η αναφορά σε μετανάστες, νόμιμους και παράνομους, γίνεται στο 63,16% των άρθρων, ποσοστό μεγαλύτερο συγκριτικά με το αντίστοιχο εξάμηνο της ίδιας εφημερίδας (52%). Στα περισσότερα δημοσιεύματα το μεταναστευτικό παρουσιάζεται ως ένας από τους βασικούς παράγοντες που έχουν συμβάλει στην τωρινή κατάσταση του κέντρου της Αθήνας και προδιαθέτει αρνητικά τους αναγνώστες απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης και τον αντίκτυπο που έχει στη χώρα.

Η χρήση της λέξης γκέτο γίνεται στο 15,79% των δημοσιευμάτων, εκ των οποίων στο 33,33% αναφέρεται στον τίτλο. Η έννοια του γκέτο χρησιμοποιείται, επίσης, ορισμένες φορές για να δώσει έμφαση.

Στην εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος» τα μισά άρθρα του δείγματος μας εμπεριέχουν κάποιο είδους σχόλιο ή επιθετικούς προσδιορισμούς. Σε ένα μάλιστα από τα δημοσιεύματα χρησιμοποιείται η έννοια του

γκέτο, για να περιγράψει την κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει το κέντρο της Αθήνας.

Πίνακας 6: Κατηγοριοποίηση των άρθρων του έτους 2012

	«ΤΑ ΝΕΑ»		«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»	
	Αριθμός άρθρων	Ποσοστό επί %	Αριθμός άρθρων	Ποσοστό επί %
1. Αστυνόμευση	8	21,05%	4	50%
2. Μέτρα για το κέντρο της Αθήνας	8	21,05%	-	-
3. Εγκληματικότητα	2	5,26%	-	-
4. Απόψεις-Μαρτυρίες-Συνεντεύξεις	7	18,42%	3	37,5%
5. Συνθήκες διαβίωσης	5	13,16%	1	12,5%
6. Κάτοικοι-εργαζόμενοι	4	10,53%	-	-
7. Άλλο	4	10,53%	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	38	100%	8	100%

Υψηλότερο είναι και το ποσοστό των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στο έργο της αστυνομίας στον «Ελεύθερο Τύπο» (50%) συγκριτικά με «Τα Νέα» (21,05%), αν και κάποια δημοσιεύματα της πρώτης εφημερίδας περιορίζονται στην άσκηση κριτικής προς τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη και την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων «σκούπα» που πραγματοποιούνται στο κέντρο της Αθήνας.

Από την άλλη πλευρά, η εφημερίδα «Τα Νέα» αναφέρεται στα μέτρα που πρόκειται να ληφθούν στο 21,05% των δημοσιευμάτων της, ενώ δεν υπάρχει ούτε μία σχετική καταχώρηση στον «Ελεύθερο Τύπο» κατά το διάστημα Ιανουάριος-Ιούνιος 2012.

III. Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των δημοσιευμάτων που προηγήθηκε παρατηρούμε ότι ο ημερήσιος Τύπος τείνει να παρουσιάζει τις περιοχές του κέντρου της Αθήνας ως ιδιαίτερα επικίνδυνες και προβληματικές. Τονίζονται τα στοιχεία κοινωνικής αποδιοργάνωσης που παρατηρούνται στις περιοχές αυτές, τα οποία πολλές φορές παρουσιάζονται ως συνέπεια της έντονης παρουσίας των αλλοδαπών. Στα περισσότερα δημοσιεύματα γίνεται σύνδεση ανάμεσα στο κέντρο της πρωτεύουσας και το φαινόμενο της μετανάστευσης, ενώ συχνά γίνεται αναφορά στα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αναβάθμιση του κέντρου της Αθήνας, είτε πρόκειται για μέτρα που αφορούν στον περιβάλλοντα χώρο της πόλης, είτε για μέτρα σχετικά με την είσοδο και παραμονή των μεταναστών στην ελληνική επικράτεια.

Όσον αφορά στην κοινωνική αναπαράσταση του *ghetto*, τα περισσότερα χαρακτηριστικά που πρέπει να πληρούνται για να χαρακτηριστεί μία περιοχή ως *ghetto* συναντώνται στην πλειοψηφία των υπό μελέτη δημοσιευμάτων. Χαρακτηριστική είναι η συχνή αναφορά σε στοιχεία κοινωνικής αποδιοργάνωσης, όπως στην εγκληματικότητα που παρατηρείται σε αυτές τις περιοχές, στη διακίνηση αλλά και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών στους δρόμους του κέντρου καθώς επίσης και η παρουσίαση των ακατάλληλων συνθηκών διαβίωσης, με χρήση τίτλων όπως «Άνθρωποι και ποντίκια στην Αθήνα» κ.λπ. Αν και δεν γίνεται αναφορά σε μία μειονοτική ομάδα, δεδομένου ότι δεν υπά-

χει,³⁴ οι περιοχές αυτές συνδυάζονται με την παρουσία και την υψηλή συγκέντρωση αλλοδαπών, στους οποίους φαίνεται να αποδίδονται και τα στοιχεία κοινωνικής αποδιοργάνωσης που προαναφέρθηκαν. Επιπλέον, πολλά άρθρα αναφέρονται στο κλείσιμο επιχειρήσεων στις εν λόγω περιοχές και στη μετακίνηση των κατοίκων προς τα προάστια, γεγονός που αποδίδεται στην ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας και τις απαράδεκτες συνθήκες που επικρατούν στο κέντρο της πόλης. Τέλος, πληθώρα δημοσιευμάτων έχει ως θέμα τον ρόλο του κρατικού παράγοντα. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στο έργο της αστυνομίας και την αποτελεσματικότητά της (θετική αξιολόγηση από την εφημερίδα «Τα Νέα» και άσκηση κριτικής από την εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος») καθώς επίσης τονίζεται η επιτακτική ανάγκη λήψης μέτρων για την «σωτηρία» και την αναβάθμιση του κέντρου της Αθήνας.

Επιπλέον, έχει δημιουργηθεί και συντηρείται η αίσθηση ότι το κέντρο της Αθήνας αποτελεί πλέον ghetto. Η παραπάνω θέση έχει «περάσει» και στη συνείδηση του κοινού, όπως φαίνεται και από την έρευνά μας

σε πέντε πλατείες του κέντρου της Αθήνας³⁵. Οι συνεντευξιζόμενοι πολύ συχνά έκαναν λόγο για ghetto στο κέντρο της πόλης, παρόλο που οι ερευνητές δεν έκαναν χρήση της έννοιας κατά τη διάρκεια της δομημένης συνέντευξης. Μάλιστα, στον επίλογο της εν λόγω έρευνας αναφέρεται ότι, αν και υπό την ιστορική σημασία και τους όρους της διεθνούς βιβλιογραφίας δεν υφίστανται ακόμη ghetto στην πόλη της Αθήνας, αποτελεί μία καθημερινή πραγματικότητα στη συνείδηση και στον τρόπο που την αντιλαμβάνονται οι κάτοικοι και οι εργαζόμενοι σε αυτές τις περιοχές.

Από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι ο ημερήσιος Τύπος καλλιεργεί μια αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες και προωθεί την κοινωνική κατασκευή του ghetto, όταν αναφέρεται στο κέντρο της Αθήνας. Αναμφισβήτητη, η επικρατούσα κατάσταση στο κέντρο της πόλης χρήζει άμεσας αντιμετώπισης και επιβάλλεται να ληφθούν δραστικά μέτρα για την αναβάθμιση της πρωτεύουσας. Ωστόσο, ο τρόπος παρουσίασης της κατάστασης από τον Τύπο οδηγεί ενίοτε στη δημιουργία ενός κλίματος ανασφάλειας, φόβου και στην ενίσχυση του φαινομένου του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

34. Βλ. έρευνα *Χ. Ζαραφωνίτου* (Επιστ. Υπεύθυνη) και *Γεωργαλλή, Α., Γεωργόπουλου, Χ., Μουσχή, Δ., Τάση, Χ., Χρυσόχοου, Ε.*, Σχηματισμός ghetto, εγκληματικότητα και τάσεις του εγκλήματος, Π.Μ.Σ. «Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της», Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2011.

35. Βλ. έρευνα *Χ. Ζαραφωνίτου* (Επιστ. Υπεύθυνη) και *Γεωργαλλή, Α., Γεωργόπουλου, Χ., Μουσχή, Δ., Τάση, Χ., Χρυσόχοου, Ε.*, Σχηματισμός ghetto..., ό.π., 2011.

